

Les 88 – Antwoorden

Opdracht 1: Vervoeg het werkwoord יָרַד yárad [pa'al] (Af)dalen, neerdalen

Persoon	Tegenwoordige tijd	Verleden tijd	Toekomende tijd	Persoon
Ik (m)	יֹרֵד yored	יָרַדְתִּי yáradtie	אֶרֶד ered	אֲנִי
Ik (v)	יֹרְדֶת yorèdèt	יָרַדְתִּי yáradtie	אֶרֶד ered	אֲנִי
Jij (m)	יֹרֵד yored	יָרַדְתָּ yáradtá	תֵּרֵד tered	אַתָּה
Jij (v)	יֹרְדֶת yorèdèt	יָרַדְתְּ yáradt	תֵּרְדִי terdie	אַתְּ
Hij	יֹרֵד yored	יָרַד yárad	יֵרֵד yered	הוּא
Zij	יֹרְדֶת yorèdèt	יָרְדָה yárdáh	תֵּרֵד tered	הִיא
Wij (m)	יֹרְדִים yordiem	יָרַדְנוּ yáradnoe	נֵרֵד nered	אֲנַחְנוּ
Wij (v)	יֹרְדוֹת yordot	יָרַדְנוּ yáradnoe	נֵרֵד nered	אֲנַחְנוּ
Jullie (m)	יֹרְדִים yordiem	יָרַדְתֶּם y ^e radtèm	תֵּרְדוּ terdoe	אַתֶּם
Jullie (v)	יֹרְדוֹת yordot	יָרַדְתֶּן y ^e radtèn	תֵּרְדוּ terdoe	אַתֶּן
Zij (m)	יֹרְדִים yordiem	יָרְדוּ yárdoe	יֵרְדוּ yerdoe	הֵם
Zij (v)	יֹרְדוֹת yordot	יָרְדוּ yárdoe	יֵרְדוּ yerdoe	הֵן

Gebiedende wijs: m: יָרַד red, v: יָרְדִי r^edie, meervoud: יָרְדוּ r^edoe. Infinitief: לָרְדֵת lárèdèt.

Opdracht 2: Geef de vertaling en de uitspraak van deze dagelijkse conversatie

Wat voor weer is het?	אֵיךְ מִזְגַּה הָאווִיר ech m ^e zèg ha ^a wier?
הָאם יֹרֵד גֶשֶׁם?	ha'iem yored gèshèm? Regent het?
Het sneeuwt	יֹרֵד שֶׁלֶג yored shèlèg
מָה הַתְּחִזִּית לְמָחָר?	máh hattach ^a ziet l ^e máchár? Wat [is] de weersvoorspelling van morgen?
Het is vandaag winderig	יֵשׁ רוּחַ הַיּוֹם yesh roe'ach hayom
יְהִי מִזְגַּה אֲווִיר נָאֵה	yihyèh m ^e zèg ^a wier náèh Het wordt mooi weer
הַיּוֹם צָפוּי יוֹם חֵם	hayom tzáfoey yom chám Vandaag [wordt] verwacht [een] warme dag
Morgen wordt/zal zijn een mooie dag	מָחָר יְהִי יוֹם יָפֵה máchár yihyèh yom yáfèh
מָחָר יֵרֵד שֶׁלֶג?	máchár yered shèlèg? Gaat/zal het morgen sneeuwen?
כִּשְׁהִגְשֵׁם יִפְסִיק אֲנַחְנוּ רוֹצִים לָלֶכֶת	k'sh ^e hagèshèm yafsieq ^a nachnoe rotziem lálèchèt
זֶה לֹא הַחוּם, זוּ הַלְחוּת	zèh lo hachom, zo halachoet Het is niet de warmte, het is de vochtigheid

Opdracht 3: Beluister en vertaal dit lied 'De zomer is voorbij' en geef de uitspraak.

הַקִּיץ עָבַר, הַחֹם הַגָּדוֹל	הַבֵּיטוּ וּרְאוּ, קִטְוֹנְתִי אֶתְמוֹל
haqayitz ávar, hachom haggádol	habitoe oer'oe, qátontie ètmol
De zomer [is] voorbij, de grote hitte	Kijkt en ziet, ik was klein gisteren
שָׁנָה חֲדָשָׁה בָּאָה לְכֹל	הַקִּיץ עָבַר וְאֲנִי כְּבָר גָּדוֹל
shánáh ch ^a dásháh bá'áh lakol	haqqayitz ávar wa ^a nie k'var gádol
Een nieuw jaar komt voor-allen	De zomer [is] voorbij en-ik [ben] al groot
רוּחוֹת מְנַשְׁבוֹת, נוֹדְדוֹת צִפְרִים	שָׁנָה חֲדָשָׁה הִתְחִילָה הַיּוֹם
roechot m ^e nashvot, nod ^e dot tzip ^o riem	shánáh ch ^a dásháh hitchiláh hayom
Winden waaien, vogels zwerven	Een nieuw jaar begon vandaag.
הוֹלְכִים וּבָאִים הַיָּמִים הַקְּרִים	הֵי נָא טוֹבָה וּבוֹאֵךְ לְשָׁלוֹם
holchiem oevá'iem hayamiem haqqáriem	hayie* ná továh oevo'ech l ^e sháalom
Gaan en komen de koele dagen	Wees* toch goed en-uw-komst voor-vrede
(De koele dagen komen en gaan)	

* *Werkwoord zijn, gebiedende wijs (v), heeft betrekking op שָׁנָה (v) jaar.*

Les 89 – Judaïca 21 – Shabbat

In de Westerse landen dragen de dagen de namen van oude Romeinse en Germaanse goden en van hemellichamen. In het Hebreeuws hebben de dagen geen naam, alleen een nummer: yom rishon, yom shenie, of yom alef, yom bet, enz. Alleen de zevende heeft een naam,

shabbat, de bijzondere dag van de Heer. De naam is verwant met het werkwoord שָׁבַת shávat, dat o.a. rusten betekent, en met het getal שֶׁבַע, shèva, zeven. De dag herinnert aan de schepping, God schiep de wereld in zes dagen. Op de zevende dag deed God als het ware een stapje achteruit om te kijken hoe het was geworden. Zo rustte God op de zevende dag, genoot van zijn schepping en gebod ook ons te rusten op de shabbat, zie Exodus/Shemot 20:8. De shabbat wijst ook op de verlossing uit Egypte. In Deuteronomium 5:12-15 verbindt Mozes de rust van de shabbat met de uittocht uit Egypte. Er kwam een einde aan de slavenarbeid in een moordend tempo, het dag aan dag ploeteren voor meerdere glorie van het Egyptische Rijk.

Er is verschil tussen de shabbat en de zondag, niet alleen dat deze wekelijkse rustdag op een andere dag valt, het is ook een verschil in sfeer, in stemming. Met name in Israël, waar zes dagen wordt gewerkt en de behoefte aan een adempauze groter is, zorgt de dag voor rust en stabiliteit. Op shabbat is scheppende arbeid niet toegestaan; studeren mag wel. Het begin van de dag wordt ook anders gevierd: de shabbat begint op vrijdagavond ('erev shabbat') met 'kabalat shabbat', het ontvangen van de shabbat, want een dag begint op de avond ervoor bij zonsopgang.

De vrijdag is een drukke dag voor de Joodse huisvrouw; het eten voor de vrijdagavond en de shabbatsmaaltijden is gekookt, de tafel is feestelijk gedekt, alles is gereed om koningin Shabbat te ontvangen. Na deze voorbereidingen heeft de huisvrouw de eretaak de twee shabbatskaarsen aan te steken, op de tafel of elders in de kamer, voordat de zon ondergaat en daarmee de shabbat begint. Die kaarsen symboliseren de tweevoudige opdracht, deze dag te gedenken en te heiligen. Daarna spreekt zij, de handen voor de kaarsen houdend, de dankzegging uit, God dankend dat zij dit gebod mag volbrengen.

In Deuteronomium/Devarium 8:10 krijgt Israël de opdracht om na elke maaltijd God te zegenen. Het werkwoord zegenen בֵּרַךְ {berach} wordt veelal vertaald met prijzen, loven of danken, omdat dit binnen deze context met zegenen wordt bedoeld. In loop van tijd ontstonden er enige vaste zegenspreuken (berachot, dankzeggingen), zoals een speciale zegen bij het nuttigen van brood en wijn (o.a. Mattheüs 26:27).

Zegenen betekent in feite 'grootmaken'. In de oudheid was het de gewoonte om jezelf voor een koning kleiner te maken, door voor hem te knielen of te buigen. Dat is precies wat dit werkwoord betekent:

God groot maken door voor Hem te knielen, waarbij wordt beleden hoe groot en machtig Hij is. (Het werkwoord zegenen is verwant met בָּרַךְ {bèrèch} knie).

Na eventueel een lied en andere zegenspreuken, zoals over de wijn of de druivensap (ook in opdracht 2), is het tijd om aan tafel te gaan. In plaats van gewoon brood liggen er twee challes חֲלָה {challah} op tafel, gevlochten broden. Het brood voor de shabbat werd gebakken van in elkaar gevlochten strengen deeg, zodat je het gemakkelijk kunt afbreken en niet hoeft te snijden.

Challah – letterlijk 'deeg' of 'brood' – is een vreemde naam met een oude geschiedenis. In de tijd dat Israël een agrarische samenleving was, waarin ieder zijn eigen graan verbouwde en de huisvrouw zelf brood bakte, gaf ze van het deeg of het brood een deel aan de priester, als teken van dankbaarheid aan God. Dat deel kreeg de naam challe. Nu is de tempel er niet meer, en de priester is ritueel niet rein om het te mogen eten. Er werd dan toch een stukje brood of deeg genomen, en dit werd verbrand. Zo hebben de gevlochten shabbatsbroden de naam challe gekregen. En waarom liggen er twee broden? Dat herinnert aan het manna, dat de Israëlieten in de woestijn opraapten en aten. Elke dag mochten ze voor één dag oprapen, en op vrijdag voor twee dagen, om op shabbat niet te hoeven werken. Dan neemt de vader de beide langwerpige of ronde broden op, houdt ze iets omhoog en spreekt de gewone dankzegging uit over het brood. Dan volgt het slot van de maaltijd, בִּרְכַת הַמָּזוֹן, birkat

hammázon, de dankzegging over het voedsel, gewoonlijk 'bensjen' genoemd. Ook op werkdagen wordt dit dankgebed na elke maaltijd uitgesproken.

'Meer dan dat Israël de Shabbat heeft gehouden, heeft de Shabbat Israël in stand gehouden'

Woordenschat

אָסַף ásaf [pa'al]
 בֵּרַךְ berach [pi'el]
 בְּרַחָה b^erácháh (v)
 גְּבוּל gevoel (m!)
 גַּן gan (m)

Verzamelen; (groenten) plukken
 Zegenen, loven, prijzen, danken. Zie les 53.
 Zegenspreuk, groet, gelukwens. בְּרַחֹת b^eráchot
 Grens גְּבוּלוֹת g^evoelot
 Tuin; plantsoen

גֶפֶן	gèfèn (v)	Wijnstok
הַלּוֹם	h ^a lom (bw)	Hierheen
הַמְצִיא	him'tzie [hif'il]	Doen toekomen, uitvinden, produceren, voortbrengen
מוֹצִיא	motzie (m)	Uitbrengend, voortbrengend
חִכָּה, חִכָּה	chikáh [pi'el]	Wachten, afwachten
חָלָה	challáh (v)	Challe, gevlochten shabbatsbrood
חָלוֹן	challon (m!)	Raam, venster חֲלוֹנוֹת chalonot
בּוֹל:	y ^e voel (m)	Opbrengst, oogst
כִּי	kie (vw)	Want, omdat, indien, maar (<i>los of als voorvoegsel</i>)
לָבֵן, לָבָה	láván, levánáh (bn m, v)	Wit ('Oom Laban')
לִקְרַאת	liqrat (vz)	Tegemoet
מְנוּחָה	m ^e noecháh (v)	Rust; overledene (v)
עֲבוּדָה	^a vodáh (v)	Werk, arbeid; Arbeidspartij
עָשָׂה	ásáh [pa'al]	Doen, maken, uitvoeren, veroorzaken
פְּרִי	p'rie (m!)	Vrucht פְּרוֹת perot
קִיבֵל, קִיְבַל	qibel [pi'el]	Ontvangen, accepteren
קִבְּלַת שַׁבָּת	qabálat shabát	Ontvangstceremonie van de shabbat op vrijdagavond
קָרַב	qárav [pa'al]	Nader komen
רִנָּה, רִנָּה	rinnáh (v)	Gezang, gejubel, vreugde
שָׁבַת	shávat [pa'al]	Staken, rusten, de shabbat doorbrengen
שַׁבָּת	shabát (v)	Shabbat, zevende dag, rustdag שַׁבְּתוֹת shav'tot
שַׁבַּת-שְׁלוֹם	shábat-sháloom!	Goede shabbat!
לַיְלֵ-שַׁבָּת	lel-shabát	Vrijdagavond; vooravond voor shabbat. (constr. van לִילָה)
עֶרֶב-שַׁבָּת	èrèv-shabát	Vrijdag(avond)
מוֹצָאֵי-שַׁבָּת	motza'e shabát	Einde van de shabbat; zaterdagavond
עוֹנֵג שַׁבָּת	onèg shabát (m)	Shabbatsvreugde
שַׁבְּתוֹן	shabáton (m)	Publieke feestdag; volledige rustdag
שׁוֹמֵר שַׁבָּת	shomer shabát	Iemand die de shabbat houdt
שָׂדֶה	sádèh (m!)	Veld שְׂדוֹת sádot

Opdracht 1: Vervoeg het werkwoord שָׁבַת shávat [pa'al] Staken, rusten, de shabbat doorbrengen (*to strike*). Controleer jezelf op de website www.hebrew-verbs.co.il of www.hebrewatmilah.org/maskilon1/index.htm

Persoon	Tegenwoordige tijd	Verleden tijd	Toekomende tijd	Persoon
Ik (m)	.....	.....	.....	אֲנִי
Ik (v)	שׁוֹבְתֶת shovètèt	שָׁבַתִּי shávatí	אֶשְׁבֹּת èsh'bot	אֲנִי
Jij (m)	.....	.....	.....	אַתָּה
Jij (v)	.....	.....	.....	אַתְּ
Hij	.....	.....	.....	הוּא
Zij	.....	.....	.....	הִיא
Wij (m)	.....	.....	.....	אֲנַחְנוּ
Wij (v)	.....	.....	.....	אֲנַחְנוּ
Jullie (m)	.....	.....	.....	אַתֶּם
Jullie (v)	.....	.....	.....	אַתֶּן
Zij (m)	.....	.....	.....	הֵם
Zij (v)	.....	.....	.....	הֵן

Geb. wijs: m: ....., v: ....., mv: ....., infinitief: לִשְׁבֹּת lishbot

Opdracht 2: Geef de uitspraak en de vertaling. Kijk even bij les 43, 49, 53, [woordenlijst Les 100](#) Zegenspreuk bij het aansteken van de shabbatskaarsen. ה' is een afkorting van de Godsnaam. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ, מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת.

.....

.....

Zegenspreuk over de wijn of druivensap: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ, מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן

.....

.....

Zegenspreuk bij het verdelen van het brood: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ, מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ.

.....

.....

Opdracht 3. Vertaal dit shabbatslied van de grammofoonplaat '51 Holiday Songs for Limor' en noteer de uitspraak. Raadpleeg eventueel de lessen 27, 30, 53, 61, 84, [woordenlijst les 100](#)

שִׁשָּׁה יָמִים עָשִׂינוּ עֲבוֹדוֹת	מול החלון – כּוֹכֵב וּלְבָנָה
.....	.....
.....	.....
עֲמַלְנוּ בַּגָּנִים וּבַשָּׂדוֹת	עַל הַשִּׁלְחָן – מִפֶּה כֹּה לְבָנָה
.....	.....
.....	.....
בְּנֵינוּ בְּהָרִים וְעַל הַגְּבוּל	הִנֵּה זֹרַחַת אֶל הַבַּיִת, הַבַּיִת
.....	.....
.....	.....
אֶסְפְּנוּ בְּרִנָּה הַיְבּוּל	מַלְכַת שַׁבָּת, מַלְכַת שַׁבָּת
.....	.....
.....	.....
הִנֵּה עֹכְשֵׁי קֶרֶבָה הַלּוֹם	הִי בְרוּכָה, כִּי בָאת הַלּוֹם
.....	.....
.....	.....
שַׁבַּת שְׁלוֹם (3x)	שַׁבַּת שְׁלוֹם (3x)
.....	.....
.....	.....

Deze [Introductiecursus Hebreeuws](#) behoort bij de [Israël-weekbrief](#).
Bronnen: Jom Jom, D. Hausdorff; he.wikisource.org; [wikipedia](http://wikipedia.org); youtube.com; PeterSteffens.nl; *De feesten van Israel*, Evert van de Poll; *Israel Today Magazine*; nik.nl;
Zie ook: www.dictionnaire.co.il/judaism_shabbat.htm
Beluister ook: een ander shabbatslied van deze grammofoonplaat, 'Shabbat de Koningin' www.youtube.com/watch?v=YC_nmLNp2-l of gezongen door de voormalige Amsterdamse chazan en Nijmeegse chemicus Hans Bloemendaal www.youtube.com/watch?v=cq4NpjA8B0c

